

לעילוי נשמת

מרת אלישבע ע"ה בת יבלחט"א יעקב אליהו ושרה הורביץ

הבחור שמואל אלעזר ז"ל בן יבלחט"א נתן ואביבה הורביץ

הכל לאגלי גפא [=שערי סתימת העיר]

הכל מסייעים לגדור חומת העיר, ולהעמיד שעריה, שלא יכנס צבא שונאים לעיר, ואפילו מהיתומים גובים לצורך זה.

אבל רבנן אינם חייבים לסייע לכך, כי הם אינם צריכים שמירה, שתורתם משמרתם, כמו שנאמר "בשכבך תשמר עליך".

הכל לכריא דפתיא

[=כריית מעיין או בור לשתיית מים]

הכל מסייעים בכרייה, משום שהכל צריכים למים, ובזה אם הדבר נעשה על ידי פועלים, ומהתושבים גובים ממון לשלם לפועלים, **אפילו מרבנן** גובים, כי גם הם צריכים מים.

אבל אם התושבים עצמם כורים את הבור, אין רבנן כורים איתם, כי גנאי לרבנן לצאת ולחפור.

לכריא דנהרא תתאי מסייעי עילאי

נהר הזורם לאורך השדות והעלה שרטון, כל מי שהשרטון מעכב את המים מלבוא לשדהו חייב להשתתף בניקויו, [ובכלל זה מי שהשרטון בצד שדהו, וכל אלו ששדותיהם בהמשך הנהר].

אבל מי שהשרטון אינו מעכב את המים מלבוא לשדהו, פטור מלהשתתף בניקוי הנהר, [ובכלל זה כל מי ששדהו בצד חלק הנהר המוקדם לשרטון].

וחילופא במיא דמטרא

עיר שהמים קשים לה, ועושים להם חריץ במורד להוליהם חוץ לעיר, ונסתם החריץ. כל מי שהסתימה מעכבת את המים מלצאת ממקומו, חייב להשתתף בניקוי החריץ. ובכלל זה מי שהסתימה בצד מקומו, וכל אלו שנמצאים מעל מקום הסתימה.

אבל מי שהסתימה אינה מעכבת את המים מלצאת ממקומו, פטור מלהשתתף בניקוי החריץ. ובכלל זה כל מי שנמצא תחת מקום החריץ.

דין מחזיק ברקתא דנהרא [=שפת הנהר]

בשני הפרסיים היה הקרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע מס המלך.

- אם בא אחד והחזיק בשפת הנהר, מקום שהספינות עולות לנמל, וצריך מקום פנוי לפריקת משאות וטעינתם, וזה החזיק שם בניין או לחרוש ולזרוע, חצוף הוא, שמקלקל מקום הרבים, אבל אין מסלקים אותו משם.

- ומאז שהפרסים החלו לכתוב למחזיק שדה על שפת הנהר, שהוא קנוי לו עד תוך הנהר מלא צואר הסוס, מסלקים את המחזיק בשפת הנהר:

לפירוש רש"י – דרך המחזיקים בשדות שעל שפת הנהר, שלא היו משתמשים בהם עד מקום תשמיש פריקת הספינות, אלא גודרים גדר בריחוק מהנהר, ומניחים לרבים להשתמש בנהר, ואם בא אחר והחזיק בשפת הנהר, מסלקים אותו, כי שפת הנהר קנויה לזה שגדר את הגדר כפי שכתבו לו הפרסים.

ולפירוש התוס' – הבא להחזיק שדה שעל שפת הנהר, אפילו אינו רוצה להשתמש במקום תשמיש פריקת הספינות, מסלקים אותו, כי יש לחוש שיבוא להשתמש במקום פריקת הספינות, משום שהפרסים כותבים לו שגם אותו מקום קנוי לו.

החזיק בשדה על מנת לפרוע מס המלך ובאו

אחרים לעכב עליו כי השדה הזו טובה להם

לדעת רב יהודה – אם החזיק בשדה שבין שתי שדות של שותפים, חצוף הוא, שמונע מהם שדה המחברת את שני החלקים שלהם, אבל אין מסלקים אותו, וכל שכן כשבעל השדה הסמוך [=בר מצרא] רוצה שיהיו לו שתי שדות זו בצד זו, ובא לסלקו, שאין מסלקים אותו.

ולדעת רב נחמן – אם החזיק בשדה שבין שתי שדות של שותפים, מסלקים אותו, אבל כשבעל השדה הסמוך [=בר מצרא] רוצה שיהיו לו שתי שדות זו בצד זו, ובא לסלקו, אין מסלקים אותו.

ולדעת נהרדעי – אף בעל השדה הסמוך [=בר מצרא] מסלק את הבא להחזיק בשדה זו, משום שנאמר "ועשית הישר והטוב", כלומר מאחר שהמחזיק אינו נחסר אם ילך למקום אחר, אין לו להחזיק דווקא בשדה זו, שראויה יותר לבעל השדה שבמצריה.

מפירוש רש"י משמע, שרב נחמן ונהרדעי נחלקו האם תקנו חכמים דינא דבר מצרא, שלדעת רב נחמן אין עדיפות לבעל המיצר בקניין השדה הסמוכה לשדהו, ולדעת נהרדעי יש עדיפות לבעל המיצר בקניין השדה הסמוכה לשדהו. אולם התוס' כתבו, שהכל מודים לעניין מכר, שבעל השדה הסמוכה קודם לכל אדם, ואין עליו טענה למה לא הקדמת את הקונה הרחוק, כי אומר לא ידעתי שהשדה עומדת למכירה, ועתה שנודע לי שמכרה לאחר אני מסלק

מפירוש רש"י משמע, שרב נחמן ונהרדעי נחלקו האם תקנו חכמים דינא דבר מצרא, שלדעת רב נחמן אין עדיפות לבעל המיצר בקניין השדה הסמוכה לשדהו, ולדעת נהרדעי יש עדיפות לבעל המיצר בקניין השדה הסמוכה לשדהו. אולם התוס' כתבו, שהכל מודים לעניין מכר, שבעל השדה הסמוכה קודם לכל אדם, ואין עליו טענה למה לא הקדמת את הקונה הרחוק, כי אומר לא ידעתי שהשדה עומדת למכירה, ועתה שנודע לי שמכרה לאחר אני מסלק

אותו ממנה, ולא נחלקו אלא במחזיק שדה בימי הפרסים, שכל אחד יכול להחזיק בה, שבזה דעת רב נחמן שאינו יכול לסלק את המחזיק, כי אם היה רוצה בה, היה יכול להחזיק בה לפני המחזיק.

דינא דבר מצרא

הבא לקנות שדה מחבירו, אם אחד מבעלי השדות שבמצריה של השדה הנמכרת רוצה לקנותה, הרי הוא מסלק את הקונה, כי אומר לו, "ועשית הישר והטוב", לך קנה שדה במקום אחר, שהרי אין משנה לך היכן תקנה, ואל תפסיד אותי ששדה זו טובה לי משאר שדות, שעל ידי שיהיו שדותיי סמוכות זו לזו, אוכל לחרוש אותם יחד.

ואם בא הקונה וביקש מבעל המיצר רשות קודם שקנה:

לדעת רבינא – אם בעל המיצר אמר לו, לך קנה, שוב אינו יכול לסלקו.

ולדעת נהרדעי [שהלכה כמותם] – אפילו אם אמר לו בעל המיצר, לך קנה, רשאי לסלקו, כי אומר שלא התכוון לוותר על זכותו, ולא הרשה לקונה לקנות, אלא כדי שכך המוכר ימכור במחיר האמיתי, שאילו היה בא לקנות בעצמו מהמוכר, היה מפקיע את המחיר, כי יודע שחפץ בה מאד, ומאחר שהמוכר מכר לקונה במחיר מלא, בעל המיצר מסלקו, ומשלם לו כפי מה שהוא שילם לבעל המיצר, שאנו מחשיבים את הקונה כאילו קנה בשליחות בעל המיצר, [אלא אם כן מכר לו המוכר במחיר מוזל, שלא היה מוזיל לאחרים, שאז אין לבעל המיצר להרוויח זאת, והוא ישלם לקונה כפי המחיר האמיתי, וישאר ההפרש ביד הקונה]. **ורק אם בעל המיצר הקנה לקונה את זכותו לקנות ראשון, שוב אינו יכול לסלקו.**

המוכר חלקת אדמה באמצע שדהו

אם אותה חלקה ראויה להימכר בפני עצמה, [כגון ששונה משאר הקרקע בטיבה], בעלי שדות שעל מיצר השדה אינם מעכבים על הקונה, כי הקרקע שהוא קונה אינה עומדת על גבולם.

אולם אם אותה חלקת אדמה אינה ראויה להימכר בפני עצמה, ניכר שאינו מוכר אותה לקונה, אלא כדי שעל ידי שיקנה אותה, יחשב לבעל מיצר כל השדה שסביבה, ומעתה יוכל לקנותה בלא שיעכבו עליו בעלי השדות שסביבה, ומאחר שאין הדבר אלא הערמה, יכולים בעלי השדות שסביבה לעכב על הקונה, ומסלקים אותו מיד ממה שקנה באמצע השדה.

דברים שלא נאמר בהם דינא דבר מצרא

א. מתנה אין בה דינא דבר מצרא, כי אין להכריח את בעל השדה לתת מתנות לשכניו, אלא למי שהוא רוצה, אולם אם כתב אחריות על המתנה, ודאי מכר הוא, ולא מתנה, ויש בזה דינא דבר מצרא.

ב. מוכר כל נכסיו, אין בו דינא דבר מצרא, שלא תקנו חכמים ללוקח להסתלק מהמקח, לעשות הטוב לבעל המיצר, אלא כשהמוכר עצמו אינו נפסד בזה, כי מה אכפת לו אם מוכר לזה, או לשכנו, אבל כשיש בזה רעה למוכר עצמו, לא תקנו דינא דבר מצרא, וכשרוצה למכור כל נכסיו, ומוצא להם קונה, אם לא יוכל למכור לו את השדה הזו עם שאר נכסיו, ימשוך הקונה את ידו בשביל זו אף משאר הנכסים, ויש בזה רעה לבעל השדה, שרצה למכור כל נכסיו, ולא יוכל למכור אלא את השדה הזו בלבד.

ג. מוכר לבעלים הראשונים, אין בו דינא דבר מצרא, [יתכן שהטעם לזה, כי הקרקע הזו חביבה להם, וטוב וישר הוא למכור להם].

ד. קונה מגוי אין בו דינא דבר מצרא, כי אם יאמר לו בעל המיצר, עשה הטוב והישר, ואל תקנה את זו שלידי, אלא קנה במקום אחר, יאמר לו הקונה, אדרבה טוב וישר לקנות אותה שליידך, ולסלק מעליך שכן גוי.

ה. מוכר לגוי אין בו דינא דבר מצרא, שהגוי אינו מצווה "ועשית הישר והטוב", ואם כן בעל המיצר אינו יכול לסלקו בטענה שיעשה הטוב והישר, ויקנה שדה במקום אחר, ולא את זו שליידו. [ומכל מקום מנדים את המוכר הזה שמכר לגוי, אם היה יכול למכור לישראל באותם דמים, עד שיקבל עליו את כל הנזקים שיבואו לבעלי המיצר, מחמת הגוי שהביא לשכנותם].

ו. משכנתא אין בה דינא דבר מצרא, שזה שהשדה ממושכנת לו, נחשב מצרן יותר מכולם, שהרי כל השדה תחת ידו.

ז. מוכר רחוק לקנות קרוב, או מוכר רע לקנות יפה, אין בו דינא דבר מצרא, לפי שאין לנו להפסיד למוכר, כדי שיהיה טוב וישר למצרן, ואם נעכב על המוכר, שמא בתוך כך תימכר זו שרוצה לקנות.

ט. מוכר כדי שיוכל לשלם כרגא [=כסף גולגולת] מזוני [=מזון האשה והבנות] וקבורה, אין בו דינא דבר מצרא, שאין לעכב את המכירה שלצורך הדברים הללו, שלא יכעס שוטר המלך, ולא יחסרו המזונות, ולא תתעכב קבורת המת, [ואפילו לוו וקברו, שאין הקבורה מתעכבת, אין לעכב תשלום חוב הקבורה].

י. מוכר לאשה או ליתומים, אין בו דינא דבר מצרא, משום שאין דרכם של אשה ויתומים

לחפש לקנות קרקעות, וכשמבקשין ממישהו למכור להם, אין זה טוב וישר לומר להם, לכו קנו אחר, והניחו זה לבעל המיצר.

יא. מוכר לשותף אין בו דינא דבר מצרא, שכששותף מוכר לחבירו חלקו בשדה שהם שותפים בה, אין לומר שאינו אלא כשאר מצרנים, ואם בא מצרן אחר עמו, יחלקו את החלק העומד להימכר, כדין שני מצרנים שבאו יחד, כי מאחר שאין חלקו של השותף מבורר, הריהו כשכן בכל הקרקע, וקודם לשאר שכנים.

יב. זוזי טבי וזוזי תקולי, אין בו דינא דבר מצרא, שאם המצרן מביא זוזים שמשקלם טוב יותר, והלוקח שאינו מצרן מביא זוזים טובים וחריפים יותר, [או להיפך], המוכר רשאי למכור לזה שאינו מצרן, כי יאמר זוזיו עדיפים לי, [וכל שכן אם זה שאינו מצרן רוצה לשלם יותר שרשאי למכור לו].

יג. זוזי ציירי וזוזי שרי, אין בו דינא דבר מצרא, [לוקח ומצרן ששלחו מעותיהם, של מצרן צרורים וחתומים, וזה ירא להתירם, שלא יאמר יותר היו, ושל לוקח מותרים, רשאי למכור לזה ששלח זוזים מותרים, כי רוצה להשתמש בהם, ולא להמתין עד שיבוא המצרן ויתיר את צרורו].

יד. כשהמצרן חפץ בקרקע לזריעה, ואחר רוצה לבנות עליה בית, רשאי למכור לאחר, כי ישוב בתים עדיף הוא לבי"ד, ולא תקנו בזה דינא דבר מצרא לטובת המצרן.

טו. אם יש הפסק משוניתא [=סלע] בין השדות, ואי אפשר לחרוש אותם יחד, אין בזה דינא דבר מצרא, כי אין לבעל המיצר טובה בשדה זו יותר משדות אחרים, שהרי בין כך לא יוכל לחרוש אותה עם שדהו.

כשהמצרן רוצה לקנות ואין לו כסף תחת ידו

כשאומר שאין לו כסף, אבל ילך לטרוח ולהביא, אין ממתנינים לו, ומותר למכור לאחרים.

וכשאומר שיש לו כסף במקום אחר, והולך להביאו, אם אומדים אותו שאפשר לו לקיים דבריו, ממתנינים לו, ואם לאו, אין ממתנינים לו, ומותר למכור לאחר.

דיני קדימה

שיטת רש"י, שמי שיש לו שדה למכור, ובאו שנים שאינם מצרנים של אותה שדה, דרך ישר וטוב להקדים אחד מהם לפי הסדר הבא:

א. תלמיד חכם.

ב. שכיני עיר [=שדרים עמו בעיר].

ג. שכיני שדה [=שיש להם שדות סמוך לשדה אחרת שלו, אבל אינם מצרנים של השדה הנמכרת].

ד. קרוב.

והתוס' פירשו, שהקדמה זו נאמרה לעניין דיני בר מצרא, ושכיני עיר ושכיני שדה שניהם סמוכים לשדה שלו, אלא שהאחד סמוך לה מהצד הקרוב לעיר, והאחר סמוך לה מהצד הרחוק מהעיר, ויש להקדים את בעל המיצר שסמוך לעיר.

זה בר מצרא וזה לא

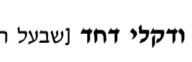
יש אופנים שאחד נחשב בר מצרא לחבירו, וקודם לשאר בני אדם לקנות ממנו, וחבירו אינו נחשב בר מצרא, ואינו קודם לשאר בני אדם לקנות ממנו:

א. ארעא דחד ובית דחד – בעל הקרקע קודם לכל אדם, לקנות את הבית של חבירו שעל קרקעו, [והתוס' פירשו שקדימה זו היא לעניין קניית אבני הבית, שטוב למכור לבעל הקרקע, ולא יקנה במקום אחר ויטרח להביאם אליו], ובעל הבית אינו קודם לכל אדם לקנות את הקרקע שעליה עומד הבית, כי אינו נחשב למצרן, משום שכשיגיעו שני הבית לתומם, עומד להסתלק מכאן.

ב. ארעא דחד ודקלי דחד [שבעל הקרקע מכר לו דקלים בשדהו להניחם שם זמן מסוים או עד שיבשן] – הדין כנ"ל מהטעם הנ"ל.

ארבעה בני מצרא

אם האחד הקדים את חבריו, זכה בכל השדה. ואם באו כולם יחד, חולקים את השדה לארבעה חלקים, כשכל אחד מקבל את כל המיצר הסמוך לו.

ניתן לקרוא את האותיות המודגשות בלבד כסיכום קצר של הדף

[לתרומות ולהנצחות](#)

[לרכישת ספרי בקיצור באתר אמזון](#)

[להצטרף לקבוצת וואצאפ לקבלת הקבצים מידי יום](#)

[להצטרף לקבוצת טלגרם לקבלת הקבצים מידי יום](#)

כל הזכויות שמורות © מותר להפיץ שלא למטרה מסחרית